

Mit csinálhatsz most? Talán ránk gondolsz, vagy valami krimi van a Tv-ben.
Sajnálom, hogy nem lehettél velünk. Nagyon szép volt.
Köszönöm.

1989.

HABOS LÁSZLÓ

CSILLAGNÉZÉS

*"Mi szépnek volt látható a holtaknak házában,
az Te voltál énnekem szerelemnek lázában."*

(Részlet a Legfényesebb csillag című verséből)

Újra öröm a durva hajnali ébredés, pedig egyre többször teszek csodálatos utazásokat a szabadság birodalmában nyugodt, édes álmaim alatt. Könnyebb elindulnom a nehéz valóságban, mert van kire, mire gondolnom az ébredés pillanatában. Tudattalanul öltöm magamra rabruhámat létszám ellenőrzésre állva sorban. Tudatom erre a rövid időre elsuhan egy kicsit álmat őrízni - talán egy kedves álmat, egy igazán kedves lányhoz.

A következő bevonultatást követően megérkezett Gyuri testvérünk, a tizenegyedik láncszem. Fontos volt mindig számunkra, hogy újonnan érkezett testvérünknek minél hamarabb eljuttassunk egy szentostyát. Sikerült megfűzni Palit, a még el nem vadított ügyeletest, hogy kinyissa a befogadó zárka ajtaját.

Amíg köszöntöttük testvérünket és barátaim takarásában voltam, sikerült átadnom Gyurinak a szentséget. Sajnos ő is börtön fokozatú büntetést kapott. De mivel a börtönkörlet tele volt, így a fogházban szállásolták el. Örültünk új testvérünknek, s igyekeztünk megismertetni vele e különös világ napos és árnyékos oldalait.

Az egyik nap azzal fogadtak zárkatársaim, hogy egy idősebb cigányember keres égen-földön. Valamilyen szemüveges írnotkut, akinek még itt kell lennie és nem Jehovista, de katszolgos. Dezső próbált megtalálni. Gazdasági szállító munkás volt, még régen Imi cellatársaként ismertem. Kevés ember volt, aki kiérdemelte a rendes jelzöt, de Dezső ilyen volt. Örültem a találkozásnak.

Még Imitől tudtam, hogy annak idején testvére helyett ült, mivel neki nem, míg testvérének igen nagy létszámú családja volt. Most saját bűneiért vezekelt.

Sajnos Gyurit áthelyezték a börtönkörletbe. Alig néhányszor sikerült beszélgetnem új testvérünkkel. Nyugodt fiú volt, tiszta tekintetéből kedvesség áradt felém.

Varázsló sikeresnek tekintette tevékenységét velünk szemben, s mivel nem látott problémát a továbbiakra nézve, megszabadult tőlünk. Így mindegyikünk a

lakószintjéhez tartozó nevelő "szárnyai alá" került.

Tanci testvérem kissé fájdalmas arccal tért vissza a fogorvosnál tett látogatása után. Fogfájás esetén a "mezítlábas rabok" számára csak a fájós fog kihúzása volt az egyetlen gyógymód. Megszabadították testvérünket a lyukasnak hit fogától, ami történetesen egészséges volt. A tévedés korrigálására a fájdalmat okozó foga is a szemetes kosárba került.

Megjelent T. hadnagy, érdekes és külön színfoltja a sötét smasszer állománynak. Az V. épület felső szinti elíteltállományának lett a nevelőtisztje.

Néhány hetes tevékenykedése után meghirdetett egy klubfoglalkozást. Elvitt minket a kíváncsiság.

Az első alkalommal még néhány Jehova tanúja és balesetes elítelt is eljött. A nevelő vitaelőadást tartott az irodalomról. A későbbi klubfoglalkozásokon már csak mi vettünk részt.

A vitaelőadásnak indult témamegbeszélés a művészetekről való eszmecserévé alakult. Valójában kíváncsisága felénk irányult.

Kölcsönösen jó benyomásokat szereztünk egymásról. Közvetlen magatartása oldotta a feszültséget a falon, mely a fegyőrök és az elítéltek között húzódott. Mivel ő egyenruhát viselt, az a bizonyos "három lépésnyi" távolság megvolt köztünk.

A hetek múltával igénnyé erősödött bennünk a rendszeres "klubfoglalkozás", mely a későbbiekben már csak a nevében maradt az. Őszinte ismerkedési beszélgetésekké váltak az együtt töltött órák. Meglátta, mert meg akarta látni az embert a rabruha mögött. Szellemi síkon leomlott a fal köztünk.

A vamzerek felfigyeltek ránk, ezért óvatosan folytattuk a későbbi "foglalkozásokat". Értékes élményeket nyújtott hétről hétre számomra ennek az okos és érdekes ember a gondolkodásmódja, magatartása.

A nyár folyamán Józsi is hazamehetett egy hétre. Nagy érdeklődéssel vártam beszámolóját élményeiről. Miután ismertette közösségünk számára az eltávon tapasztalt élményeit, félrehívott. - Van egy baj! Belezúgtam Gabiba! - mondta. Mint akit nyakon öntenek egy kancsó hideg vízzel, úgy éreztem magam. Barátom csak mesélt, mondta élményeit e kedves lánnyal töltött találkozásának eseményeiről, miközben a féltékenység keserű érzése kerítette hatalmába szomorúvá vált telkemet. Fájt magatartása, de nem tudtam haragudni igaz barátomra.

Megértettem, ami a kialakult érzéseit illeti. Igaz, belém nyilallt a felismerés, hogy fordított esetben én nem tudtam volna ezt megtenni.

A következő napokban, hetekben sokat és mélyen beszélgettem testvéremmel ezekről a dolgokról. Nem akartam rivalizálni, s nem tudtam eldönteni, hogy melyik érzésemet nyomjam el a másik miatt, a barátságát, vagy a szeretemét. Féltettem e törékeny kapcsolatot, s mivel Józsi lépett, nekem is lépéseket kellett tennem Gabi felé. Izgatottan vártam reakcióját. O nem gondolt úgy ránk, ahogy mi őrá.

Más a kerítésen inneni világ érzelmi mértékegysége. Amit mi mázsának gondolunk, az odakint grammokban volt mérhető. Haladtam tovább a megkezdett ismerkedésünk ösvényén, a kialakult mély érzéseimmel.

Az idő nem állt meg magánéletű problémáim miatt. Dolgoztam, tanultam, akkor éppen pszichológiai könyveket tanulmányozgattam, és Heinrich Böll novelláit olvastam. Igyekeztem lekötni magam, és igyekeztem közkedvelni ügyeleteink is lekötni minket mindenféle takarítási tevékenységekkel. Az egyik ilyen "jóember" - aki egy vállalati kiránduláson borult buszával szakadékba, s okozta több ember halálát - irányította munkánkat.

A probléma az volt, hogy nem találta meg a megfelelő hozzáállást. Bizonyára megvolt az oka magatartásának. Reménytelenül küzdött az ártatlanságáért, a busz műszaki állapotát hibáztatta a történetekért. Akármilyen más oka is tehetett viselkedésének, mindenesetre nehezen viseltük szívatásait.

Embertelen hangnemben kiabált velünk, amikor valaki odaszólt neki, maradjál, te "tömeggyilkos", ezek után észbekapott, és sértődötten visszafogta magát.

Szellemi szigetté váltak a klubfoglalkozások. Nagyszerű közös élmények mellett közös egyéni élmények keveredtek. Ugyanis például amikor komolyzenei lemezeket hallgattunk, például Vivaldi Négy évszak albumát, együtt ültünk a teremben, de mindenki a saját belső világában utazgatott a kellemes dallamok hallatán.

Úgy hozta a sors, hogy Dezső is a kilences cellába került. A Tanú zárkatársaim tartottak a cigányembertől, és megdöbbenve látták örömet eme személy közelsége kapcsán. "Rend" tett a zárkában, mivel annak idején is ez a jóember tartotta kezében a "gyeplőt" kollégáival szemben, a megszokott életvitelt folytatta. Olyan kivételezett helyzetbe kerültem szememben, mint annak idején Imre testvérünk.

Igazán szeretett ez az ember, de nem érdekből, vagy alárendeltség érzetből. Sokszor, amikor az éjszakám nagy részét más számomra fontos dologgal töltöttem, és nehézkessé vált a reggeli felkelés, akkor hagyott aludni. Vagyis vigyázott rám. Letakart pokrócával úgy, hogy a belépő smasszer sem vett észre. Ő mint takarító nem ment reggelizni, de hozatott nekünk mindig kenyeret, s amikor "időben" felébresztett, szinte megterített asztal várt. Persze megvendégeltem a hazai készletemből és örömmel étkeztem ezzel az emberrel.

Józsi a felszer, raktárban dolgozott. A raktári polcok keszkezaságában talált olyan helyeket, ahol elrejtette anyagainkat. Így ő tett a "postásunk", vállalva ezt a lebukás veszélyét rejtő tevékenységet.

Az egyik Jehova tanú munkatársunkat és unokatestvérét nem katonai szolgálat megtagadásának büntette miatt ítélte el a bíróság, hanem a szolgálat elől külföldre távozás büntetése miatt. Ezek a fiúk a bécsi lágerben éldegéltek és várták sorsuk alakulását, amikor egyikük édesapja kiment utánuk és hazaráncigálta őket.

Érdekes élményeikről tartottak beszámolókat számunkra. A láger életéről, a sok különböző nemzetiségű, országukat a jobb élet reményében elhagyó emberekről, teljes családokról. Lepusztult épületben - melyet maguk a lágerlakók tettek olyanná - éltek együtt arabok, afrikai néger, délszlávok és más nációk szökevényei.

A két srác unatkozva várt okmányaira. Néha sétáltak a városban, de dolgozni nem mentek el, mint oly sokan a lágerlakók közül. Hitük miatti üldözöttségükre hivatkozva jó eséllyel várták valamely ország befogadási készségét. A bizonytalan várakozás keltette feszültségekkel teli légkörben könnyen alakultak ki konfliktushelyzetek.

Késeléses, brutális verekedések, hölgyek elleni erőszakok, lopások közepette éltek. A gyülekezeten esett csorba kiküszöbölése érdekében "lökdöste" őket szülői és felekezeti tisztségviselői mivoltában az apa egészen a börtön kapujáig.

Tanci az idősebb zárkatársaktól megtanulta az üvegfonás rejtélyeit. A "kábelosoktól", azaz a Kábelüzemben dolgozóktól lehetett beszerezni a színes műanyag drótokat, melyeket ügyes technikával a smasszerektől beszerezhető szeszes üvegekre fonták. Komoly értékkel bírtak ezek az alkotások a feketepiacon.

Voltak, akik vásároltak emléktárgyként, így igazi üzemággá vált néhány kitaró, szorgos kezű elítéltnél. Testvérem megajándékozott egy ilyen üveggel, melyre díszítő minták helyet az "ikthüsz" görög szót írta, mely jelentése: hal, mely az öskeresztények jelképeként vált közismertté.

A szeptemberi beszélőre Gabriellát hívtam. Vártam nagyon a személyes találkozás lehetőségét újra. Az ANH munkáltatónője szerette maga körül a virágokat és mindig friss virágokkal díszítette a géptermet. Megkérdeztem, tudna-e hozni pénteken egy csokorral, mert ha igen, nagyon szépen megköszönném. Sejtette, hogy mi a szándékom a virágokkal, mivel egy hatalmas csokorral hozott.

A körletre vonulásunkkor Géza és Z. Laci munkatársam kezében is került egy-egy csokorral. Balszerencsénkre belefutottunk a parancsnokhelyettesbe. Ki emeltetett hármunkat a sorból. Kérdőre vont, hogy honnan loptuk ezeket a virágokat. Látva társaim megszeppenését magamra vállaltam a probléma megoldását.

- A géptermet díszítő virágokat kértem el a munkáltatótól, hogy ezzel kedveskedjem beszélőn a hozzátartozómnak - válaszoltam.

- Ez szabályellenes és ezzel fegyelmi sértést követtek el, amiért kiállítom maguknak a fegyelmi lapot - mondta felelősségre vonási hangnemben. Vállvonogatásom mellett megjegyeztem:

- Csupán a testemet tudják bezárni, a telkemet nem.
- Vasárnap nem tesz beszélője! - kiáltotta felém.
- Amennyiben hiába jönne el a látogatóm, az esetben

kártalanítsák az ideutazási költségeit - válaszoltam hanyagul. Sikerült kellően felidegesítenem a századost, talán ennek is volt köszönhető, hogy a virágok nálunk maradhattak, nagy örömünkre. (A szituációhoz kívánczik, hogy a kollégánk annyira megijedt a parancsnokhelyettestől, hogy a fegyelmi lap kitöltésénél nem tudta megmondani a saját nevét.) Boldogan adtam át a kedves lánynak az ily nehézség árán megszerzett ajándékot. (A fegyelmi tárgyalásról a parancsnok elzavart, mondván, ilyen hülyeséggel nem foglalkozik.) Nagyszerű volt a személyes találkozás, hisz olyan varázsa van ennek a lánynak, amivel nem tehet elégszer betelnie az embernek.

- Órákig néztem volna, olyan szép volt, és olyan szépen mesélt mindenkiről és mindenről, ami akkoriban történt vele és körülötte. Fájó volt tudomásul venni, hogy hamar elszaladt a rendelkezésre álló idő. Motozásunk utáni sorban állásunkkor láthattuk még a látogatóinkat. Látszott az együtt érző szomorúság rajta, ahogy ott ült a virágtartó csiszolt kövén.

- Az esti vacsoránál volt bőven "játék", az édes szájúak nagy öröme. Még az volt a szerencse, hogy megengedték, hogy bevihessük a beszélő maradékait, mivel én alig tudtam enni. Zavart a szituáció, nem akartam, hogy arról szóljon a találkozás, hogy a kellemes ízek hiányának féktelen pótlása vegye el a figyelmemet. Ennek megvalósítását a közös vacsorára hagytam.

A zárka állománya is átalakult. Többségbe kerültek a Jehova tanúi és ennek megfelelően olyan Tanús cella tett. A zárkaparancsnoki teendőket is egy Tanú látta el, abból az igazi "kockafejű" szabályember félemből. Az ő feladata volt a zárka és a folyosó takarítására kinevezni az elítéltársait. Persze ezt szabályos körforgásban kellett volna végezni, de valahogy a testvéreire ritkábban került sor.

Számításaim szerint hetekkel később került volna rám a sor, s mégis engem jelölt ki a folyosó takarítására. Megkértem, hogy számoljon utána, mert szerintem nem én következem. Erre ő nem volt hajlandó. Megmakacsoltuk magunkat. A lényeg az, hogy nem lett feltakarítva a folyosó. Bevamzerolt a smasszemál, aki kérdés nélkül felszólított a munkavégzésre, ráadásul egyedül, pedig ezt a munkát két ember szokta elvégezni. Egy mázsás betontömböt kell a pokrócon két vasrúd segítségével föl-le húzogatni a hosszú folyosón. Elkezdtem a feladat végrehajtását, nem törődve a gúnyolódó báméskodókkal.

Feszült karokkal húztam, amikor hirtelen az addig nehéz betontömb könnyedén csúszott a kövön. Felnéztem, és Józsi testvérem mosolygós arcát pillantottam meg magam mellett. Jól elbeszélgettünk munkavégzés közben.

Örömmel készítettem elő az étkezési sarkot a hétvégi vacsoránkhöz. Elég volt csak Dezsővel közölnöm, hogy meghívtam testvéreimet ma estére. Barátként tisztelte a

fiúkat és személyes jelenlétével "biztosította" a teret étkezésünk időtartamára.

Józsi a szomszéd zárkából mindig korábban ájtott segíteni a terítésben. Közösen elkészítettünk két csajkányi teát. Mindenki elhozta a kapott kenyéradagját és valamit a "közösbe" szánt ételéből. Testvéreimnek köszönhetően kellő mennyiségű humorral fűszerezve fogyasztottuk el ilyenkor vacsoránkat.

Napok választották el két nagyszerű testvérünket a szabadulástól. Ők "rövididősek" voltak, mivel tizennégy hónapig élvezhették ezt a "nagyszerű életet". Szevi, a mindig adni kész bátyusunk, és Tanci a fiatalos lendületével, sokszor szereztek nagy örömet mindannyiunknak, fontos szeméi voltak az erős BKV láncnak. Sok sikert kívántunk nekik a szabad élet örömeihez, mely számunkra még szinte elérhetetlen távolságúnak tűnt.

Reménykedtem, hogy talán novemberben eltávra mehetek, de sajnos ez csak remény maradt. Időnként behivatott magához a Tanár úr, csupán azért, ahogy ő mondta, hogy egy "értelmes" emberrel is elbeszélgessen. Lefárasztották az egyszerű lelkek ügyes-bajos nyafogásai, a talpnyalók vamzerkodásai, a számára is értelmetlen munkája. Szemmel láthatóan hiányzott neki az irodalom. Ilyenkor ugyanis jókat beszélgettünk József Attiláról vagy Adyról. A sok-sok értékes beszélgetéseinkkel igyekeztünk erőt adni egymásnak amonoton hétköznapiakon testvérbarátainkkal.

Az egyszerű elítélt társak számára is megpróbáltam elérhető lenni, és ama néhány Tanú srác számára is, akik mertek önmaguk lenni. S. Zoli Jehovatanúja fiúval "komák" lettünk, ő nevezett így, és ez jól esett. Valamelyest magányosan élt a nyájban. Igen szegényen, nehezen élt "otthonában" (albérletben) felesége és kicsiny gyermeke. Zavarta a tehetetlenség, hogy nem tudja kellően támogatni családját. Velem osztotta meg gondjait, valahogy szégyellte hittestvérei előtt szegénységét, s talán bántotta is, hogy nem segítik megfelelően családját.

Kérdőre vontam az egyik vezető Tanút, persze név nélkül említve, hogyan is működik náluk az egymásra figyelés, és hogyan lehet, hogy van szegény és dúsgazdag Jehova tanúja is?! A válasz lesújtó és jellemző is volt egyben, miszerint: "A világon sehol sem éhezik Jehova tanúja!". Lehet, hogy kenyérben nem, de szeretetben és odafigyelésben biztosan voltak éhezők. Az egyszerű gondolkodású tesók könnyedén tartották be azt az íratlan szabályt, hogy a Biblián kívül ne olvassanak más könyvet, de a "gondolkodók" nehezen tudták teljesíteni.

Csak kevesen vállalták, hogy csatlakozzanak mellénk a kultúrteremben "csiszolni tudásukat" a világ jobb megismerése érdekében. Ilyen "bátor" tesók voltak B. Imre és K. Marci, akiket tiszteltem és szerettem is. Örömmel cseréltem véleményt velük az olvasott témákról.

A hétvégi napokon a szolgálatban levő smaszerek némelyike sűrűbben portyázott a börtön udvarán és a cellákban. Általában csillagszerzési indíttatásból igyekeztek fegyelmi sértésen érni valamely elítéltet. Főleg a katszolgos rabok motozásánál remélhettek tiltott irodalmi anyagot begyűjteni. Több alkalommal ellenőriztek engem is ilyen céllal.

A sikertelen próbálkozások után dühükben elzavartak borotválkozni. Akadt olyan nap, amikor háromszor küldtek arcszörzetem eltávolítása céljából a zárkamba. A börtönparancsnok jól kihasználta a leggyengébb jelleműek legundorítóbb magatartását, a vamzerkodást. Az embereinek nevezett informátorait nem csak az elítéltek, hanem a nevelőtisztjei megfigyelésére is alkalmazta. A füleseknek értékük volt, a hírnökök ebből éltek. Pozíciójuk megtartása érdekében kifejlesztették érzéküket és a semmiből is tudtak eseményt kreálni. Lehetetlen feladat volt a gyanúba kevert elítéltek bebizonyítása ártatlanságát.

Ha valaki nem úgy táncolt, ahogy a parancsnok fűtyült, arra hamar keserű sors várt. Ha valaki túl sokat tudott, az is veszélyessé vált. Nem lehetett kiszállni ebből az ördögi körből. Aki mégis megpróbált - mert elege lett az aljasságokból -, azt könnyedén elintézték. Kifogyhatatlan tárház állt a parancsnok rendelkezésére minden emberével szemben. "Gyanúba keverni és állandóan bizonytalanságban tartani" - ezzel a fegyverrel tartotta fenn egyeduralmát birodalmában.

Gézának a beszélői szabály megszegésért fegyelmi lapot állított ki az ügyeletes tiszt.

Testvérünk ugyanis megsókolta feleségét a beszélője folyamán. Miután megtudtuk a történetet barátunktól, viccelődve jeleztük többen, hogy egy ilyen fegyelmi lapot mi is örömmel vennénk.

Az egyik nap meglátogatott minket a munkahelyen Tanci. Őt igazán érdekelték a számítástechnika és a "masinák", értett is hozzájuk. Elég sokat beszélgetett szakmai szempontból a munkáltatóval és ezt már mint szabad ember is folytatta.

Most mint ANH "alkalmazott" jelent meg az igazi munkáltatónkkal. Ajándék volt testvérünk erre a napra, beszámolt eddig eltelt szabad életéről, terveiről. Mi is elmeséltük az itteni életünk említésre érdemes epizódjait.

Igazán kedves leveleket kaptam Gabriellától. Többször is megköszönte barátságomat, szeretetemet. Várta, mert fontosak lettek számára leveleim. Ez nagyon jól esett és jó volt a tudat, hogy barátja lehetek.

Ugyanakkor úgy éreztem, nehéz lenne lemérni azt, amit ő adott nekem leveleivel s azzal, hogy esténként nézi velem a csillagokat, miközben szeretettel gondoltunk egymásra. Éreztem leveleiből, hogy őszintén várt eltávra novemberben. Fontossá vált számomra, talán mindennél fontosabbá.

A könyvtárban tett sétám után vakargattam a fejem, hogy mi fér még bele a hátralevő százhusz napba. Csendesen, észrevétlenül beléptünk az év utolsó hónapjába. Esténként, amikor nem tudtam aludni, a

csillagnézések után boldogan feküdtem az ágyamon, és Gabriellára gondoltam. Azokon a helyeken, eseményeken jártam, amelyekről a leveleiben írt. Átéltam magamban ezeket az "élményeket". Ott kerékpároztam mellette az ötpróbákon, vagy a Pátkára vezető úton. Ott voltam a kis csapataival az élményekben gazdag kirándulásaikon. Részt vettem a közösségi találkozókon is, és a kulturális programjaikon. És ott voltam betegápolóként ágya mellett. Olyan szépen írt mindenről, hogy nem volt nehéz elképzelni, s mivel vágytam nagyon vele lenni így, útra keltem gondolataimban.

Szinte állandó viccelődések céltáblája lett Géza testvérünk a "lombrágó" (vegetáriánus) "életmódjával". Csajkájában hozta ez előző nap kapott, a konyhán adventista barátja által elkészített ételt. Jóízűen falatozott a számára finom levesekből, tésztákból, főzelékekből. Beszámolt testvérem nekem ezen életmód számára tapasztalt előnyeiről. Az általános börtönkoszt túlfűszerezett ételei (heti rendszerességű kakaspörkölt) gyomorpanaszokat okozott. A lombrágós ételek fogyasztásával megszűntek ilyen irányú panaszai. Sőt, ízületi fájdalmainak elmaradásait és agyi frissességet tapasztalt. Magatartásában nagyobb türelmet, szelidséget észlelt a zárkatársai emberi gyengeségei iránt. Adventista barátaitól kapott receptek alapján készítette el kedves felesége a tartós élelmiszereket, mint például a "vegás kolbászt". Közös vacsoráink alkalmával időnként megkóstoltuk e finom és ízletes ételeket. Szegénykém, néha aggódva jegyezte meg: "Több nap, mint kolbász!", amit csomagja megérkezése után megfordítottunk: "Több kolbász, mint nap!".

Készültem a harmadik börtönben töltendő Karácsonyomra. Jó volt látni a bezártságtól való búcsúra készülő testvéreimet, Janit és Licit. Végigjárták az utat, mely nem volt könnyű, és közben igazi értékke váltak mindannyiunk számára. Bátran állíthatom, beleírták nevüket a börtön emlékkönyvébe. Megalkuvást nem tűrő, szilárd, egyenes jellemmel húzták le az idejüket.

Emlékezetesek voltak mindig az "utolsó vacsorák", melyeket a szabaduló testvérünk cellájában ültük meg. Jókedvűen és ugyanakkor meghatódottan emlékeztünk a megélt "ilyenolyan" eseményekre, jóízűen fogyasztva ezen alkalmakra félretett finomságainkat.

1985.

MERZA JÓZSEF

JÓNÁS

Az elmúlt héten mérsékelt mennyiségű hamu került a fejünkre a vallási hagyományunk által szépen kialakított szertartás keretében. Megszokott